

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fusius explicat robur Leviathan seu balæne, ut inde clarius eluceat divina potentia et sapientia et dominium absolutum etiam in omnes alias creaturas.

1. Non quasi crudelis suscitabo eum : quis enim resistere potest vultui meo? 2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. 3. Non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis. 4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intrabit? 5. Portas vultus ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido. 6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementium ejus formido. 7. Una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas : 8. Una alteri adhærebit, et tenentes se nequaquam separabuntur. 9. Sternutatio ejus splendor ignis, et oculi ejus, ut palpebræ dilucenti. 10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ. 11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis. 12. Halitus ejus prunas ardere facit, et flamma de ore ejus egreditur. 13. In collo ejus morabitur fortitudo, et faciem ejus præcedit egestas. 14. Membra carniū ejus coherentia sibi : mittit contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur. 15. Cor ejus indurabitur tanquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus. 16. Cum sublatus fuerit, timebunt augei, et terribi purgabantur. 17. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax : 18. Reputabit enim quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum, æs. 19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ. 20. Quasi stipulam æstimabit malleum, et deridebit vibrantem hastam. 21. Sub ipso erunt radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum. 22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, et ponet quasi eum unguenta bulliunt. 23. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem. 24. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret. 25. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiæ.

Ver. 1. 1. NON QUASI CRUDELIUS SUSCITABO EUM : QUIS ENIM RESISTERE POTEST VULTUI MEI? — Persequitur mirabilem ceti descriptionem, diluitque primum tacitam objectionem quæ posset opponi : cum enim belluam adeo immanem condiderit, videri posset alicui rem minus pensantem non esse æquam providentiam. quæ maris tyrannum, cui non posset repugnari, permittit. Hanc elidit, testatus se non ad crudelitatem, sed ad infinitæ potentie suæ ostensionem cetum creasse; neque velle suscitare, hoc est excitare, urgere illum, ut noceat : constat quippe neminem repugnare vultuorum, si beluam excitaret; vultum autem hic pro ira vultu expressa posuit. At ergo non crudelitatis indicium esse, quod bestiam tam immanem excitaret et creaverit, sed potentie suæ infinitæ parvam esse portionem et argumentum, q. d. Si huius bestie resistere nequis, qui, quæso, meam ferre poteris majestatem? De demone, inquit de la Nuza Tractat. VIII, num. 143, sub ceti typo agens, cujus

vires fortes validasque et quasi insuperabiles miris coloribus hic depingit, ne homo ejus terrore nimio corripere, cum tam immani bellua sibi certandum esse cernens; neve Deum ut crudellem incusaret, quod tam potentem et natura viribusque longe superiorem homini infirmo hostem opposuisset; Deus in hoc totus est, ut ostendat nequaquam se illi rem nimis duram impossibilemve imposuisse; quippe quod facile sit inimicum revincere, qui, quantumcumque in se potens sit ac validus, quia tamen ligatus est, exercere vires nequit. Supponit ergo Deus se eum tenere hamo captum, fune ligatum, ita ut etiam qui exiguis viribus præditi sunt, quos sup. cap. ancillas vocat, possint illi illudere. Ex quo hæc inferit : « Non quasi crudelis suscitabo eum : » in Hebræo est vox אַחַז אַחַז achaz; quæ tantum ter ut quater in Scriptura reperitur, significans crudelitatem et servitium, quæ quis videtur, dum eum, quem proferre tenetur, reliquit sevis inimicis aut crudeli-

crudelis, quod diabolus nobis opprobriat.

Deus minime

bus bestis devorandum : ita Jeremias Thren. iv, 3 : « Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto; » dicitur autem struthio crudelis, quia relinquit ova sua pedibus transeuntium conculeanda, ut dictum cap. xxxix, 17. Eadem voce usus fuerat Job cap. xxx, 21, suas ad Deum instruens querimonias : « Mutatus es mihi in crudellem, et in duritia manus tuæ adversaris mihi : » crudelis vocaretur pater, qui filium leonibus objiceret, eorum dentibus et unguibus lacerandum. Videbatur ergo Deus Jobo se crudelem exhibuisse, quod eum demonis furori objecisset, qui non solum exteriora ejus bona dissipavit, sed et carnem ipsam innumeris plagis laceravit, adeo ut in unoquoque verme, inquit Origenes, Jobus unum demonem carnem suam devorantem conspiceret. Deus idcirco eadem voce usus : « Non, inquit, quasi crudelis suscitabo eum : » in Hebræo est verbum קור גלור, quod animantis est et exultantis aliquem, ut fortiter agat contra alium, ut eum dicitur Isai. x, 26 : « Suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum; » et Zach. xiii, 7 : « Frænea suscitare super pastorem meum. » Deus propterea fatetur se demonem excitasse contra Jobum, non ut superaret eum, sed ut ab eo victus confunderetur : cum enim demon totius orbis dominum se insolentius jactaret, Deus in medium adduxit beatum illum virum dicens cap. 1, 8 : « Numquid considerasti servum meum Job? etc., quasi illum eidem opponens, in quem malitiæ ac fraudis suæ tela converteret. Hæc quidem et similia agit Deus exponens sanctos suos inimici iectibus impetendos; sed nullatenus propterea crudelis debet judicari, quippe cum ita comprimatur et enervetur huiusmodi hostis vires, ut nullam possit violentiam inferre; cui tantum concedit verbis, suasionibus et hortationibus nos impugnare. Vide quæ cap. xl, 14 dicta sunt, ubi ostenditur Deum certamina viribus nostris attemperare.

2. QUIS ANTE DEDIT MIHI, UT REDDAM EI? OMNIA QUÆ SUB CÆLO SUNT MEA SUNT. — Docet cum Deo minime exoptandum, quod cetero præ aliis vim illam fortissimum contulerit : quis enim prius illum muneribus obligavit, ut similem vim quasi emptam pretio reciperet? Deus omnibus dominatur creaturis, singulisque distribuit ingenia pro consilio sapientie suæ, quæ reprehendi non potest : acutissimum sane reddit rationem, cur posuit vires atque potentiam cui voluerit prestare, sic ut nemo possit ejus rei vires infringere, quam ipse validiorem esse voluit : quia cum sit auctor Bonorum omnium, sic ut nemini, si summo jure agatur, gratiam ullam aut beneficium debeat, jure suo potest bona cui voluerit arbitrari suo tribuere, sic ut nulli injuriam faciat, nec crudeliter, ut Vulgatus transtulit, sed bonus ac dives judicari debeat. Probat autem illud, quod nemini gratiam, si summo jure agatur, aut ullum beneficium debeat : nam tunc deberet, si aliquod prius ab alio quam ipse daret beneficium acce-

pisset; nemo autem est qui illum possit Deo prius beneficium conferre, et id significat dicens : « Quis ante dedit mihi ut reddam ei? » probat autem fieri non posse, ut quispiam ei prius aliquid det, quid enim daret? cum omnia quæ sub cælo sunt ejus sint. Nihil igitur reliquum ulli est quod Deo præstet; cum igitur Dei omnia sint, nihilque ulli debeat, potest bono quemcumque ut sibi placuerit augere, eritque temerarius et insanus, qui hoc ejus consilium voluerit impedire : cujus enim presidio aut qua re nixus impedit, si res omnes quæ sub cælo sunt Dei sunt? quare cum voluerit ipse vires tantas ac magnitudinem tantam cetero suppeditare, temerarius erit qui eum incitaverit, aut qui Deum crudelem, quod eum talem fecerit, indicaverit. Simile est argumentum S. Pauli de Deo dicens Rom. xi, 35 : « Quis prior dedit illi, et retribuatur ei? » quæ sententia videtur desumpta ex his Dei verbis : « Quis ante dedit mihi ut reddam ei? » Paulus autem loquitur eo loco de æterna electione et prædestinatione hominum ad vitam æternam, et de vocatione eorum ad gratiam Dei; non vero de redditione vite æternæ, quæ fit hominibus iustis post hanc vitam. Nemo autem hominum ullis suis operibus mereri potest æternam electionem ac prædestinationem, quippe quæ non sit ex prævisione bonorum operum, sed ob gratulam Dei voluntatem et misericordiam : vocatio etiam prævenit omnia opera hominum, quæ non solum vocationem, sed etiam justificationem consequuntur. Ergo quævis priora sint bona opera quam reddito vite æternæ; ipsa tamen bona opera tripliciter Deus prævenit, primo per electionem et prædestinationem ab æterno, tum in tempore per vocationem et gratiam prævenientem et auxiliantem; ac demum per gratiam sanctificantem et justificantem; ex quo potissimum et principaliter habent opera iustorum, ut sint condigna merita vite æternæ.

3. NON PARCAM EI, ET VERBIS POTENTIBUS, ET AD DEPRECANDUM COMPOSITIS. — Licet Leviathan, inquit, Deus non tantus sit, tam potens, tam fortis, ut nemo illi per se valeat resistere; tamen si mihi libuerit illum perdere, propter nullius minas aut preces illi parcam, sed liberrime interimam : pro non parcam, Septuaginta ex Hebræo transferunt τὸ ἀσχετῶν, non tacebo, verbum enim hebræum אַחַז אַחַז achaz significat silere, tacere, dissimulare; et ex consequenti permittit, qui enim tacet et dissimulat, consentire ut saltem periret videtur. Ita de Saule dicitur I Reg. x, 28 : « Illo dissimulabat se audire; » et Habac. i, 13 : « Quare taces, (id est permittis) conculcans impio justiorem se? » et habetur Num. xxx, 4 : « Mulier si voverit quæ est in domo patris, et pater tacerit (id est consenserit aut permisit) voti rea erit. » Vult ergo Deus dicere : Non permittam Leviathan, id est diabolus, agere quicquid voluerit; non eum sinam ut ad sui libitum minus moveat; sed hoc tantum, ut agere possit « verbis potentibus et

Electio et prædestinatio non cadit sub meritum nostrum.

Opera nostra bona Deus tripliciter prævenit.

Ver. 2. Deus non permittit Leviathan agere quod vult.

Deum nulli debet si summo jure agatur.

ad deprecandum compositis: » in Hebræo est **וַדַּבְדֵּב** *bad* aut **בַּדְדִּים** *baddim*, quæ *vetes* significat: quapropter Pagninus *vetit*, *vetes* ejus est *verbum fortitudinis*, quia *vetis* in Scriptura symbolum est fortitudinis et firmitatis; quia tota firmitas roborque portarum aut domus vel civitatis in vectum et serarum fortitudine sita est. Ideo *Psalm.* cxlvii, 2 dicitur Deus supernam Jerusalem firmissimam extruxisse: « Quoniam confortavit seras portarum ejus; » et *Prov.* xviii, 19: « Frater qui adjuvatur a fratre quasi civitas firma: et iudicia quasi vectes urbium. » Vult ergo dicere, totam demonis potentiam et fortitudinem, quam Deus illi permittit, sitam esse in verbis compositis, ornatis, fucatis ac deceptoris: vox enim hebræa **בָּרַךְ** *gharac* significat proprie componere aut ornare aliquid, ita ut per illud aliquis decipiatur, vel alliciatur, ut provocetur; hinc voce illa ulitur Scriptura *Jos* n, 6, cum Rahab composuit stipulas super exploratores: « Ipsa enim fecit ascendere viros in solarium domus sue, operuitque eos stipula lini, que tibi erat, » id est, composuit super eos stipulam lini, ut deciperent querentes illos. R. David et Complutenses idcirco vertunt, *non tacebo mendacia ejus*, id est verba fallacia deceptorique, quia nihil aliud demon agere potest nisi mendacis et ornatis ac compositis verbis, aptisque ad decipiendum locutionibus excitare et inducere. Hoc sine dubio eleganter agit, mirum est enim quomodo ratio componat, quo pacto res fœdissimas representet pulcherrimas, et fulgentissimas illas que obscurissimæ sunt, ac profanas eas que extremam inducunt perditionem. Quibus concinit quod a Davide dictum est *Psalm.* xxxvii, 43: « Qui inquirere mala mihi locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur. » Notandum quoque vocem **בַּדְדִּים** *baddim* in Scriptura sæpe sumi ad significandas predicationes divinarum aut astrologorum, quos *judicarios* vocant, que ut plurimum mendaces sunt; hinc *Isai.* xlv, 23, ubi noster Vulgatus legit, *irrita faciens signa divinarum*, in Hebræo habetur, *labefactans signa baddim*, id est astrologorum, et *Jerem.* i, 36, ubi Vulgatus legit, *gladius ejus super divinos ejus*, in Hebræo est, et *gladius ejus super baddim*, id est astrologos. Et quia ut plurimum astrologi mendaces sunt, ideo et pro mendacio hoc nomen ab ipsomet Jobo usurpatum eleganter legitur: nam cap. xi, 3, ubi noster legit, *tibi soli tacebunt homines*, in Hebræo est **בַּדְדֵּחָא** *baddecha*, id est, *mendacis tuis silebunt homines*: talem astrologum agit demon, de quo idcirco dicit Deus: « Non tacebo mendacia, » sive *astrologationes* aut *divinationes ejus*: mendacis namque agit ad modum astrologi, semper futura prædicit, ut homines decipiat et incautos fallat. Unde apposite subjungitur:

4 et 5. **QUIS REVELABIT FACIEM INDUMENTI EJUS? ET IN MEDIUM ORIS EJUS QUIS INTRABIT? PORTAS VULTUS EJUS QUIS APERIET? PER GYRUM DENTIUM EJUS FOR-**

Iota demonis potentia in verbis compositis ac deceptoris.

Demon est mendax et dolosus.

Vers. 4 et 5.

MILO, — id est, quis ceterum audeat excoarare, aut pellem ei detrudere? hebraismo enim *facies indumentum* vocatur superficies aut aspectus pellicis: « Et in medium oris ejus quis intrabit? (id est, quis cetero frenum in os injiciet, et) portas vultus, » hoc est, os labiaque quis audeat aperire, cum tam terribili dentium vi armata sint? Verum hæc, uti et præcedentia, de demone etiam ad litteram explicantur, q. d. Quis diaboli vestem ex exteriori specie, forma et habitu, vel iis que aforis eam circumstant, valebit discernere? Plerosque homines ex habitu et schemate solemus dignoscere; alium enim reges, alium induunt nobiles, ignobiles alium et vulgares; demonem vero nequam possumus; quia nullus est ei habitus certus, nullus firmus color, discolor semper et varius, assidue mutat personam, et ad uniuscujusque indolem moresque se conformat, et ejusque cupiditatum atque appetitionum colores in se exprimit, ut facilis unumquemque decipiat ac perdat: cum lascivo enim lenonem, cum avaro furis, cum principibus superbia, jactantia ceterorumque contemptus, cum iracundo et immiti sevi Martis larvam induit; serpit sub uniuscujusque desideris et studiis, ut venena evomant antiquos hostis. Ideo Job ait: « Quis revelabit faciem indumenti ejus? » venuste sic locum interpretatur Origenes in *Caten.*: « Quomobrem non dixit: *Quis revelabit faciem ejus?* sed *ad didit indumenti*: quid hoc loco vox sonat *indumenti*? ut id quod dicitur plurius percipi possit, a larvis et personis, que imponi solent hominibus, exemplum putes. Sumunt igitur ii qui in scenis versantur histriones personas nonnunquam præfectorum, interdum regum, aliquando etiam mulierum; et quidem illorum que est propria persona latet; et quod sonit id non vocantur; existimantium enim iudicium fallunt. Talis est draco, nunquam personam suam palam ostendit; verum ejusmodi personam gerit, qua fallere queat homines: et hic quidem hostis varias tuetur sustinetque personas, et ad singula vitia aptat singulas; ergo quis demonstrare, quis relegere, quis in lucem aspectumque proferre possit intus latentem draconem? » sic ille.

Tropologicè igitur hic docetur quam difficile aliquando sit cogniti, an aliqui impulsus, quibus homo excitatur, a Deo sint, an potius a demone: ita enim aliquando Satanas se transfiguratur, et talia suadet, talibusque rationibus astitit, ut videatur angelus lucis. Quod ipse Deus hic testatur agens de demone sub specie ceti, qui postquam præmisit, eum agere verbis dolosis, et sermonibus ad decipiendum aptissime compositis, subdit: « Quis revelabit faciem indumenti ejus? » et in medium oris ejus quis intrabit? » faciem enim suam, id est inquam mentem, ita operit aliquando indumento justitiæ, ut difficile sit eam detegere; et verba oris ejus tanta duplicitate constant, ut ad intimum eorum difficile sit pervenire. Hæc de causa maxime laboraverunt S. Patres præscri-

Cetero excoarare iudicium est.

Diabolum ex habitu agnoscere difficile est.

Discretio spirituum res difficile est.

bentes regulas ad discernendum spiritus et impulsus, quales post Cassianum aliosque asceticos divina prorsus luce plenas tradit S. Pater noster Ignatius in lib. *Spiritali Exercit.*

Audi Magnum Gregorium eximium morum instructorem lib. XXXIII *Moral.* cap. xxii: « Leviathan, inquit, aliter religiosos hominum mentes, aliter huic mundo deditas tentat: nam pravus mala que desiderant aperle objicit; bonis autem latenter insidians sub specie sanctitatis illudit: illis velut familiaribus suis iniquum se manifestius insinuat; istis vero velut extraneis cujusdam velut honestatis prætextu se palliat, ut mala que eis publice non valet, tecta bonæ actionis velamine subintrorritat, » etc. Probandi igitur sunt spiritus, ut docet S. Joannes I *Epist.* iv, 1: « Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. » *1^a Regum* Josue cap. v, 13, « virum (angelus is erat) cum vidisset stantem contra se evaginatum tenentem gladium, ad eum perrexit, et rogavit: Noster es, an adversariorum? » Idem nobis faciendum, exploranda negotia, exploranda hostium castra, explorandi pseudoprophetae sunt, consiliarii, amici, et ne decipiamur probandi spiritus. Pulchre in hanc rem S. Chrysostomus hom. 45 *ad Popul.*: « Obumbratus, inquit, est laqueus; quandoquidem non aperte mors apparet, neque manifesta clades, sed undique oblecta adjaacet, multa tibi opus est consideratione et diligenti scrutatione: sicut enim pueri terre laqueos, sic diabolus vitæ voluptatibus peccata contextit. Sive consulat quisquam, sive aduleter, sive obsequatur, sive honores polliceatur, sive quodcumque aliud, omnia cum diligentia examinemus. Si lucrum occurrat, scrutare, ne forte peccatum intra lucrum sit absconditum; si voluptas, ne voluptatem solum respicias, sed ne forte iniquitas aliqua in voluptatis profundo obumbrata sit considera, » etc.

Allegorice sub nomine *Leviathan* non inconcinne hæc ad Antichristum etiam referri possunt, q. d. *Quis revelabit faciem indumenti ejus?* et *malitiam et malitiam sub specie sanctitatis tanquam sub vestimento occultatam. Et medium oris ejus quis intrabit?* id est, quis calliditatem verborum ejus poterit introspicere? *Portas vultus ejus quis aperiet?* habebit enim vultus, hoc est externa demonstratio, varias et sibi invicem occurrentes multasque flexibus et meandris implicitas portas propter astum et fraudulentiam; itaque quemadmodum qui in domum aliquam, que multas hinc inde fores habet, ingreditur, non potest deinde facile egredi: ita qui vultum Antichristi, ejusque mores et progressum contempletur, non poterit facile secum statuere, utrum eum sectari an insectari debeat; atque adeo ejus rebus signisque ac prodigijs quasi labyrintho aliquo implicatum se sentiet. *Per gyrum dentium ejus formido*, id est in predicatoribus ejus, qui *dentes* illius appellan-

Diabolus aliter malos et aliter bonos agnitit.

Quomodo sicut spiritus probandi.

Leviathan typus Antichristi.

tur, quod ejus nefariam doctrinam aliis comedendam terant, erit conjunctus terror principum, qui vi et armis mortales ad parendum Antichristico compellent.

6-8. **CORPUS ILLIUS QUASI SCUTA PUSILLA, CONFAC- TEM SQUAMIS SE PREHENSIVUS. UNA UNI CONJUNGUNTUR, ET NE SPERACULUM QUIDEM INCIDIT PER EAS: UNA ALTERI ADHEREBIT, ET TENENTES SE NEQUAQUAM SEPARABUNTUR.** — Describit marinum illud monstrum undique teclum et munitum quasi ereis souts squamatim consertis, que neque ferro discindi, neque ulla vi aut machinatione divelli aut diffidulari possint. Squamæ enim quasi e duro claybe formate ita se in prodigioso corpore tegendo constingunt et complicant, ut in unam omnes coaluisse videantur: quare neque patere potest vulnere locus hiantibus aut dissociatis squamis, neque perforatis adigi lehalie spithum. Sed hæc balanea non videntur congruere, cujus pellic neque adeo dura est, neque squamis obducta, sed glabra et teclum, uti testantur illi que eis viderunt et contrectantur; unde colligitur hic aliud quodpiam monstrum marinum describi a balanea nobis notis diversum. Ceterum ea forma, quam magistra et mater natura corpus Leviathan squamis stricte munit, et inter se colligavit, ac firmiter sic conjunxit, ut omnibus telis aditus intercludatur; eadem et corpus diaboli contra Christum armatum est tot squamis compactum est, quot fuerunt reges, principes, gentes et populi, qui licet in reliquis dissidentes et inimici, tamen contra illius Ecclesiam conveniunt. Unde S. Bernardus serm. 24 in *Cant.* optimis coloribus horum concordem discordiam et inimicissimas amicitias conciliatas describens dicebat: « Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordem ad discordiam; conciliant inter se inimicissimas amicitias, et pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus eger quondam Herodes et Pilatus; de quibus narrat Evangelium *Luc.* xxiii, 12, *quod facti sunt amici in illa die*, hoc est in die Dominicæ passionis. » O amicitias inimicissimas! o concordias maxime discordes! o pax amara, que Deum pacis, et eum qui est pax nostra, et pax dulcis, amarum reddidit, et ad arma incitavit!

Adversus eosdem etiam S. Hieronymus locum hunc explicans: « *Corpus*, inquit, *diaboli* omnes consortes ejus intelligendi sunt, quos tanta consensione atque conspiratione Deus dicit illi conjunctos, ut indissolubili connexionem sint eidem copulati. Quod autem *scutis fuscitibus* comparatur ideo est, ut significetur perlinax repugnantia, » S. Gregorius vero lib. XXXIII *Moral.* cap. xxiv explicat prædicta verba de demone, cujus *carnes* asserit esse reprobos omnes, *membra vero carum* impios unitos, inter quos major est uno quam inter fratres: nam fratres inter se separantur, eum membra carum realiter uniantur. Quod magis amplificat Eugubinus cum ait: « Particula

Vers. 4 et 5.

Leviathan squamatim.

Corpe diaboli sicut Leviathan.

Impo ram malitiam concors dia.

sive membra, que in aliis animalibus sunt separata ad invicem, in eo unita sunt, connexa et coherentia. » Videndus pro hac unione Philo lib. *De Conf. ling.* ubi asserti malos non solum conjunctos esse inter se conceptionibus animorum, sed etiam verbis *Genes. xi.*, 6: « Ecce unus est populus et unum labium omnibus, » ad malum scilicet, ut quotidie videmus ac deflemus. De improborum concordia passim queruntur prophete, atque in primis Regius *Psalm. LXXIII.*, 6, suis nimirum periculis ac laboribus edoctus: « Quoniam, inquit, cogitaverunt unanimiter adversum te, » etc., ubi D. Hieronymus merito exclamat: « Infelices nos! infelix populus Dei! non potest in bono tantam habere concordiam quam malam mali habent in malo. » Infelix sane populus Dei, quia nihil plane absurdius, quam ut populus Dei, qui unus est, et unitatis pacisque amator, dissidiis laegetur. Sed hoc ipsum audi elegantiore verborum ac sententiarum ornatu a Gregorio Nazianzeno in orat. *ad Episc. Egypti.*: « Absurdum est, inquit, cum ii qui summum Numen contumeliis insectantur, inter se consentiant ac concordent, ac privatam cujusque imbecillitatem communi consensu et conspiratione, non secus ac funiculi illi qui mutuo nexu roborantur, suffulciri putent; nos contra ea esse amentia, ut cum iis concordie foedere astringi nequeamus, qui nobiscum in religionis causa consentiunt; quod tamen multo æquus erat, cum ipsi divinitatem quoque conjugamus. » Sic ille, et quidem pulcherrime: quid enim ab omni ratione magis alienum est, quam ut qui Deum colunt, et secum habent (si tamen habent, cum inter se dissideant) discordiis atque odiis mutuis exardescant; et filii diaboli concordia voluntatum unitate inter se vivant? ut Turca, Mauri, hæretici, infideles.

De hac improborum unitate plura in sacris litteris leguntur, quæ colligens D. Bernardus serm. 5 *De Assumpt. B. Mariæ*: « Alia, inquit, est unitas sanctolorum, quam ex Scripturis jam commendavimus; alia est facinorosorum, quæ nihilominus ex iisdem Scripturis ostenditur, et improbat; de hac enim scriptum est *Psalm. II.*, 2: *Astiterunt reges terre, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus*; de hac apud Mattheum cap. *xxii.*, 45: *Abeunt pharisæi consilium interunt, ut caperent Jesum in sermone*; et *Joan. xi.*, 47: *collegerunt pontifices et pharisæi consilium: ut quid hoc? ut interficerent Jesum*. Quam vero pertinax sit ista reproborum unitas docet ipse Dominus, qui de corpore diaboli ad B. Job loquitur dicens: *Corpus illius quasi scuta fusilia, et compactum squamis se prementibus. Una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas: una alteri adheret, et tenentes se nequamquam separantur*. Talis unitas, imo vero perversitas, solet esse aliorum fratrum tepide conversantium, quibus si quid honestatis aut insignie cujusquam bonæ consuetudinis persuadere velis, promptiores sunt ma-

Abom-
dem et
improbus
aitis
quam
probus
hatur se
conveni-

Conce-
dit malum
est tra
Decem.

jore dispendio ac difficultate majori resistere, quam facili compendio assequi velle quod relictum esse constiterit. Perversa et exsercanda talis unitas: hæc ergo a cordibus et sermonibus nostris exclusa, illam quæ bona est, et tantum bonorum est, prosequamur. » Ita Bernardus. Allegorice hæc in Antichristum traditur, cujus corpore dici potest quasi scuta fusilia compactum squamis, quia lotus erit ex sceleribus sibi invicem coherentibus concretus; sese invicem prementibus, quia singula vitia mutuas sibi præstant operas, sequæ invicem premunt ac roborant; et ne spiraculum quidem incedit per eas, quia nullum permittit locum divinis inspirationibus pervium. Sunt enim qui existimant tantam futuram naturæ perversitatem et obstinationem ad malum in Antichristo, ut nullam unquam sit admissurus inspirationem sive divinam sive angelicam. Ita Suarius noster in III part. D. Thome *Quæst. LIX.*, disp. 14, et confirmatur ex his verbis quæ sub typo Leviathan de demone accipiuntur, et ad Antichristum commode referuntur.

9. STERNUTATIO EJUS SPLENDOR IGNIS, ET OCULI EJUS

UT PALPEBRE DILUCULI. — Tanto scilicet impetu et vi eructet aquam, ut dispersa et dissiliens in subtilissimas guttas vel vapores, a solis radiis aut lucido aere illustrata, eminus ignis potius fulgens quam aqua videatur; hinc S. Chrysostomus in *Caten.* et S. Thomas hic dicunt etiam dum sternutanti videtur flamme ignis ejaculari. Et oculi ejus lucentes ac flammæ, quod nocturne maxime advertitur, ut palpebre diluculi seu aurora, ut vertit Chaldaeus. Septuaginta reddunt, et *δι οφθαλμοῦ αὐτοῦ ὕδωρ, ἠεροειδέα, et oculi ejus species Luciferi*: quem, quia auroram præcedit, vocat Olaus Magnus *palpebras aurora*. Habet enim cetus oculos lucentes et flammæ, quasi cum primum palpebras suas videtur levare diluculum seu aurora, quod poetice dictum est: poete enim palpebras tribunt auroræ; sic autem vocant primos illos radios lucentes, qui dant diei principium, per quos videtur diæ aperire oculos suos. Unde cætos in oceano boreali ex oculorum fulgore eminus vident et devitant nautæ. Tropologice S. Gregorius lib. XXXIII *Moral.* cap. xxv: « In sternutatione, inquit, inflatio a pectore exsurgit, quæ cum apertos ad emanandum poros non invenit, cerebrum tangit, et congesta per nares exiens, totum caput profusum concutit. In hoc itaque Leviathan corpore, id est, sive in malignis spiritibus, sive a reprobis hominibus, qui illi per similitudinem iniquitatis inhaerunt, quasi inflatio surgit a pectore, dum talis se erigit ex presentis sæculi potestate, quæ quasi ad emanandum poros non invenit: quia in hoc quod contra justos extollitur, disponente Deo quantum appetit prevalere prohibetur: exurgens autem cerebrum concutit, quia sensum Satanae in fine mundi aëreus percuit, et caput turbat, dum per Antichristum persecutionem fidelium vehementer excitat, » etc.: ita S. Grego-

Anti-
christus
erit totus
ex sceleribus
coadun-
atus.

Verz. 9.
Quæ dilu-
catur ce-
li sternuta-
tiō.

Sternu-
tatio
quærit
quæstio
quæstio
quæstio
quæstio
quæstio
quæstio
quæstio
quæstio

mus, et ex ipso Odo abbas. *Oculi ejus ut palpebra diluculi*: non dicit esse similes crepusculo noctis, cum dies finitur, sed crepusculo aurora, cum dies incipit; oculorum siquidem nomine consilia cogitationesque mentis solet Scriptura indicare, per quæ animus exhibetur videns. Cogitationes itaque et consilia, quæ ille iniquus infert, semper sunt quasi lux aurora, cui longa dies succedit: quia semper exponit et suadet longum adhuc tempus superesse; et semper quasi in vite initio nos esse suggerit, quibus longa adhuc dies supersit; hincque nos in omne quod vult peccatum demittit, es in omne vitium homo cadit sublato a memoria mortis clavo. Si timere, qui ingredieris domum mulieris alienæ, ibi mortem te expectantem ingrediens? si attenderes mortem imminentem tibi, antequam illicium contractum perficias incurrendam; perfereresne? si cogitares mortem te incursum, cum manum ad rem alienam surripendam extendis, antequam eam apprehendas, aut cum eam apprehenderis; extenderesne? Hæc nostræ perditionis origo, quod hic timor memoria excidat, et obliviscatur homo mortis suæ.

10-12. DE ORE EJUS LAMPADES PROCEDUNT SICUT TIDEÆ IGNIS ACCENSE. DE NARIBUS EJUS PROCEdit FUMUS SICUT OLLE SUCCENSE ATQUE FERVENTIS. HALITUS EJUS PRUNAS ARDERE FACIT, ET FLAMMA DE ORE EJUS EGREDITUR. — Describit hic ceti halitum, quem dum recentis aeris captandi gratia eructat, quasi flammæ evomere videtur, ubi quæri posset, an pisces respirent: quæ questio sane curiosa est, et a physicis ventilata. Ac in primis omnes pisces respirare senserunt Democritus, Anaxagoras, Diogenes apud Aristotelem lib. *De Resp. cap. II.*, Tertullianus item lib. *De Anim.* cap. x, et Plinius lib. IX, cap. vii, qui multis probat omnibus animalibus halitum aliquo et aere opus esse tum ad nutritionem et refectionem spirituum animalium, tum ad caloris nativi refrigerium. Sed contrarium, idque verius, cum suis tuetur Aristoteles lib. *De Resp. cap. I.*, ubi docet ea omnia et sola respirare quibus inest pulmo; piscibus autem passim ad refrigerium sufficere aquam, et ad spiritus exigui, quos habent, fovendos sufficere calorem nativum ac sanguinem: cum enim continuo sub aquis degant, ubi nullus, vel exiguus est aer, non videntur unde eum haurire possent.

Dicendum ergo ex Aristotele lib. I *De Resp. cap. I.* et Rondeleto lib. I *De Pisc.* cap. III et aliis passim, certum esse quosdam pisces habere pulmones, ac per eos respirare, videlicet delphinos, physeteres, balenas et similes; unde fistulam in capite habent eminentem, per quam respirant; verum quia frigidiores sunt, ideo minus frequentem indigent respiratione; ideoque pulmones habent nimis exsanguis et fungosos; qui ubi semel aërem imberunt, pisces hi ab eo diu refrigerari possunt absque recentis aeris accessione. Quod si tamen aliqui diutius sub aqua delineantur, emoriuntur; uti quandoque occidit delphinis reti deprehensis. Vide hæc de

re pluribus Conimbricensis lib. *De Resp. cap. v.* Tropologice S. Gregorius, lib. XXXIII *Moral.* cap. xxv et seq. hæc exponit de Lucifero et Antichristo aliisque ministris eorum qui odium et minas irasque, quæ per ignem et flammæ designantur, spirant et evomunt in christianos, ut in eis prunas, id est concupiscentiæ ignem, accendant. Prune autem in Hebræo dicuntur *קנה* gal-helleth, quæ vox significat carbonem, qui cum in se nigerrimus sit, flatu tamen aut halitu splendidissimus redditur, ut velit dicere: Flatu aut halitu oris sui carbones atros obscurissimosque reddit fulgentissimas et splendent ac micantes prunas, ut solis eujusdam clarissimi aut fulgentissimæ stellæ speciem tenere videantur. Hoc diabolus agit, hæc ejus vis et astutia, qui res proponit in se quidem viles et contemptu dignas, sed quas suasioni suæ halitu et instigationis suæ flatu ita accendit, ut eas splendentes reddat ac fulgentes. Videbis hominem toto pectore affectum muliercule vilissimæ ac immundæ, et miraris, quomodo vir cordatus id agere possit; sed ratio est, quia diabolus suggestionis et suasioni suæ halitu eam menti illius tanquam splendidissimam pulcherrimamque exhibet. Videbis alium summo conatu divitijs optantem et quærentem, quæ nihil aliud sunt quam vile ac a densum lutum, » ut dixit Habacuc cap. II, 6; sed diabolus ea retet quos fulgentes stellas, ex quarum influxu omne mundi bonum proveniat. Invenies similiter hominem supremæ diligentia quærentem honoris locum, qui in se vanior est ipsa vanitate; sed diabolus eum exhibet tanquam fulgidum sidus. Et sic a halitus ejus prunas ardere facit. »

Ubi si inquires, cur non dixerit *tigna*, sive carbones, quod majus videbatur, sed *prunas*, quæ ex seipsis jam ardent, ardere facit; respondebo ex Isidoro Hispanensi lib. III *Sent.* cap. v: « Diabolus non est immisitor, sed incensor potius vitiorum; neque enim alibi concupiscentiæ fomenta succedit, nisi ubi prius præva cogitationis delectationes aspexerit; quæ si a nobis spernimus, sine dubio ille confusus abscedit, statimque franguntur jacula concupiscentiæ ejus, contempreque jacent et sine luce faces. » Ac si de iis sermo sit, de quibus dicebat Cyprinus: « Quamvis nullo concubitu miscetur, desiderio tamen, visu, colloquio, conjunctione semper oblectatur. » Et concupiscentiæ fomenta, quæ demon succendit; sed quomodo? nam plurimum id illi nocet facies? minime? Imo vero a halitus ejus prunas ardere facit, » levi scilicet flatu, nullo fraudum sive technarum sumptis; sed vili quamvis esca, tanquam quidem ac rudi aviculæ palam apposite: ita omnino Gregorius Magnus lib. XXXI *Moral.* cap. xxx, ubi cum dixisset: « Hostis itaque callidus contra caelestem militem diversa percussorem vulnera exquirens, modo ex pharetra per insidias cum sagitta vulnerat; modo ante ejus faciem hastam vibrat, quia videlicet vitia et alia sub virtutum

Diabolus
res viles
tan-
quam
splendi-
das prop-
oscat.

Diabolus
non tam
est im-
misitor
quam in-
ceptor
vitio-
rum.

specie contegit, et alia ut sunt aperta, ejus oculis opponit; » subjicit: « Ubi enim infirmari Dei militem conspicit, ibi fraudis velamina non requirit; ubi autem sibi resistere forte considerat, illic contra vires procul dolos parat: nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt, aperte corporis speciem, que concupisci valeat, ejus obtutibus offert. » Hæc et alia S. Gregorius: quem vide fusiuss hæc de re lib. XXXIII Moral. cap. XXVII et XXVIII.

Vers. 13. 14. IN COLLO EJUS MORABITUR FORTITUDO, ET FACIEM EJUS PRECEDIT EGESTAS. — Egit hæcenus de capite Leviathan, nunc ordine suo descendit ad collum, quod caput cum reliquo corpore conjungit: plerique in collo Leviathan significari dicunt illius robur, et dum in eo fortitudinem morari audiunt, fortissimum illum esse intelligunt; quod Aristoteles docuisse videtur in *Physicis*, dum ait illos esse fortes, qui collum habent grossum, imbecilles autem, qui illud habent gracile. Verum cum Sanctio nostro magis probo fortitudinem hic sumi pro potenti et immensa ingluvie ac voracitate Leviathan, que in collo est, et in faucibus, in quibus hæc morari dicitur; quia nunquam satiatur fames, nec expletur ingluvie; usque adeo, ut quodcumque illi pabulum objeccris, egestatem esse putet, que potius avertat et proripiat, quam obtundat famem satietate. Ad ejus rei explanationem recte subditur: *Et faciem ejus precedit egestas*, quia nimirum cæcus omnia devorat vel fugat, ideo ante eum est vastitas; unde Septuaginta verunt, *ἐπιποθὼν ἀπὸ τοῦ ὄψεως ἀπὸ αὐτοῦ, αὐτὸν οὐκ ἐπιποθῶν*, quæ cum *currit perditio*, perniciem scilicet omnium piscium: ita S. Thomas. Itaque egestatem præcedere faciem celi perinde est ac ante faciem cæti omnia consumi, confici, ad inopiam converti: omnia quippe depascit, pisces coram natantes, navesque interdum ipsas; que rerum demolitio egestas appellatur.

Tropologicæ S. Gregorius lib. XXIV Moral. cap. II: « Quid, inquit, collo Leviathan istius nisi elationis ostensio designatur? qua contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur, » etc.; et *ibid.* cap. III: « Egestas, inquit, faciem istius præcedere dicitur, quia prius facultas virium perditur, ut quasi per familiaritatem ita postmodum ejus nolitia cognoscatur; vel certe, quia multis ita fraudulenter surrepit, ut ab eis deprehendi nequaquam possit, et sic eorum virtutes evacuat: quatenus astutia suæ malitiam non ostendat, faciem ejus egestas præire perhibetur, ac si aperte diceretur: Quia cum insidians tentat, priusquam videatur exspoliatur, » etc. Optime ergo Deus de diabolo sub specie Leviathan dixit: « Faciem ejus præcedit egestas. »

Quod etiam exponi potest hoc modo, ut egestas ostium patens exhibere dicatur tentationi diaboli: nam hoc ipso quod videt aliquem egere, sequitur statim tentator, ex ipsa egestate viam sibi sternens, inducensque ad illicita: quo pacto mu-

Collum crassum est et grossum fortitudinalis.

Colla est potens in vorando.

Collum erectum est superbia sym-bolum. Diabolum inducit egestatem spirituum tentationem.

Egestas nullis occasio tentationis.

liem egestate afflictam inducit ad luxum, hominem inopia affectum inducit ad furtum. Sed apte etiam verba ista sic accipi possunt, ut Deus iis exprimere volerit modum, quo sepe diabolus ad tentandum procedit: id enim facit operans faciem suam velo et operculo egestatis, ut sub titulo necessitatis ad id quod vult inducat. Neque enim solum sub tali specie inducit mulierem ad illicitam conversationem, et mercatorem ad usuram, et ad furtum illum qui eget, sed et viros sanctos, coram quibus pallio egestatis se inducit, et velat faciem, ad vite laxitatem inducit, suadens eis necessarium esse indulgere carni et eam nutrire, ut inservire Deo, et proximo salutari appetenti tendere valeant, et ut vires habeant, quibus orationi vacare possint. Caput namque, ait ille, ventre vacuo minus sibi constat: venter esuriens non sinit labori studiorum attendere: cerebrum vigiliis lassatum inepte dispositum est ad acutos mentis progressus: corpus leguminibus pastum infirmum est ad laboriosam concionandam exercitationem: aque potus phlegmata et cruditates in stomacho generat, etc. Difficilis sane obscuraque tentatio, qua sepe viros spirituales diabolus pertrahit ad hoc, ut salutis aliorum consulentes corpori suo nimis indulgeant, et temporalibus ac terrenis nimis afficiantur, et secularibus curis tradantur, et sic tandem reprobi evadant.

14 et 15. MEMBRA CARNUM EJUS COHERENT SIBI: VERUM MITTIT CONTRA EUM FULMINA, ET AD LOCUM ALIUM NON FERENTUR. COR EJUS INDRABITUR TANQUAM LAPIS, ET STRINGETUR QUASI MALLEATORIS INCUS. — Descendit a collo ad reliqua membra, quorum ea est compages atque durities, ut vel ipsa fulmina ab impenetrabili corpore resiliant, neque ad interiora corporis loca ferantur, sed in ipso corporis tegumento deficiant, cor autem illius usque adeo durum est et impavidum, ut neque silici cedat, neque incendi ferree, quam assiduis ictibus mallei diverberant. Cor in cæteris animalibus, ut Aristoteles lib. III *De Part. animal.* cap. IV et Plinius lib. II, cap. XXXV dixerunt, carneum est et nervosum: quippe cum in illo validus vis animalis et sensitiva debeat vigere; cæcus tamen, ut Plinius observat, cor habet durissimum, rigidum et hirsutum, ut totum osseum, lapideum ac ferreum videatur; imo duritiam tenens emicis, que quo validius percussit, majorem duritiam contrahit. Et quidem D. Thomas alique doctores hoc ideo de cæto dictum credunt, quia cæcus aut balena tali cordis audacia ob suam fortitudinem præstat, ut neque tempestatibus, neque maris ictibus aut agitationibus, quibus cæteri pisces concutiuntur et debilitantur, aliquatenus cedat, quin potius majori tunc agilitate feratur. Tropologicæ diaboli per Leviathan significatus habet membra sibi coherentia, impios videlicet homines inter se connexos, mutuoque ad maleficia faventes. Deus jaculari fulmina in dæmonem, valide eum ferit et torquet; ille vero ultionis divinitus tela excipit, tan-

Diabolum sub specie necessitatis et egestatis inducit ad vite laxitatem.

Cæti mra durities.

Dæmon dicitur in malis obduratus.

quæ abest ut molliatur, ut potius lapidescat, et velut incus perussa plus obduretur: similem autem duritiam in suis creat membris, et ad statum obstinationis tartaræ quasi contiguum impellit. Vide grandem illos obdurationem, quem nec immissa fulmina illos moveant. Ad locum alium non ferentur: alii explicatius legunt, *locum in quo stabat non mutabit.* « Quid appellatione fulminum, inquit S. Gregorius lib. XXXIV Moral. cap. V, nisi tremende ille æterni judicii sententiæ designantur? » Videbis Deum per *nubes*, id est predicatorum, fulmina mittere in peccatorem, quem æternæ damnationis sententia ferit; qui tamen nullatenus a peccato dimoveatur: quippe ejus cor induratum sit quasi lapis, et quasi malleatoris incus, quam crebri ictus nullatenus emoliant. Damnantorum itaque catervam, que cor dæmonis est, apta similitudine cum incude confert, ejus opem dum faber ferrarius variis instrumenta conficit, et mira arte industria elaborat, ipsa quidem incus recipit, sed priusquam suam formam minime mutat, nec ad meliorem refingitur. Haud aliter incusso gehennæ metu Deus dum timore adhuc suo præditos ad meliorem frugem reducit, damnati nunquam suam ipsorum mentem ante ingenium mutant, sed semper in eodem sensu perseverantes instar incendi meliorem formam respuunt. « Recte ergo Leviathan iste, inquit S. Gregorius lib. XXXIV Moral. cap. VI, incudi comparatus est, quia non illo persequente componitur, ipse autem et semper percussit, et in vas utile nunquam mutatur. »

16. CUM SUBIATUS FUERIT TIMEBUNT ANGELI, ET TERRI PURGABUNTUR. — In Hebræo est verbum *נשא*, quod cum puncto eiboleth significat *elevare*, aut in altum erigere, quia, ut B. Isidorus explicat, cum cæcus caput elevat, aut super aquas quasi assurgit, summo timore afficiuntur navigantes, quos angelos, id est nuntios, hinc inde discurrentes vocat. In Hebræo est *אליהם*, id est *fortes* et potentes *timore purgabuntur*. Quod quidam de purgatione peccati accipiunt, quia fortiores epibate ubi cæcus ex aquis caput erigentem viderint, præ timore totos se ad Deum convertunt, et ob imminens mortis periculum de peccatis pro contritionem purgandis cogitant. Cum puncto autem siboleth verbum *נשא* significat *percutere*, vel *destruere*, ut sit sensus: Cum percussus vel gravi vulnere sauciatus fuerit, tunc fortissimi milites, qui eum percusserunt, vehementer timebunt, non ignorantes illius bestie rabie implacabilem, ut que quanto majori plaga feritur, tanto majori rabie contra percussentes exciliatur, mare conturbans et fluctus commovens, quibus in vite discrimen adducantur. Tropologicæ, cum adversarius noster diabolus caput erexit, et in viros justos insurrexerit, tum illi qui imitatione sunt angeli casto timore siquæ abnegatione se muniunt, pravis actionibus abstinentes, precibusque ac piis operibus, quibus vita corri-

Vers. 16. Suis sensibus cæcus elevat angulos terrentur, et purgatur.

Contra impium dicitur diabolus excito timore justorum se proferat.

gitur atque expiatur, sedulo vacantes. Allegoricæ S. Gregorius lib. XXXIV Moral. cap. VI: « Diaboli, inquit, lapsus angelos terruit et purgavit, terruit ne conditorem suum superbi despicerent; purgavit vero, quia exultantibus reprobis actum est, ut electi remanerent, » etc. Sic qui cadunt congregationem terrent et purgant: *terrent*, ne conditorem suum offendant; *purgant* vero, quia cadentibus atque exultantibus improbis fit ut probi purgati maneant. Iuxta illud S. Augustini lib. *De Civitate* cap. X: « Tua separatio illorum est purgatio, » etc.: hunc in modum sublato et separato improbo Juda purgatum est apostolorum sanctorum illud collegium. Hisce conformiter Isaacus Hispanensis lib. I *Sent.* cap. XXX ait: « Dum sublatus fuerit diabolus ut damnetur, multi electi, qui in corpore sunt inveniendi, Domino ad iudicium veniente metu concutiendi sunt, videntes tali sententia implium esse punctum: quo terrore purgandi sunt, quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remanserit, metipsum, quo diabolum damnari conspiciunt, purgabitur. »

17-20. CUM APPREHENDERIT EUM GLADIUS, SUBSISTERE NON POTERIT NEQUE HASTA, NEQUE THORAX: REPUTABIT ENIM QUASI PALEAS FERREUM, ET QUASI LIGNUM PUTRIDUM RES. NON FUGABIT EUM VIR SAGITTARIS: IN STIPULAM VERSI SUNT EI LAPIDES FUNDE. QUASI STIPULAM ESTIMABIT MALLEUM, ET DERIDEBIT VIBRANTEM HASTAM. — Est paraphrasis sane pulchra ferocissimæ bellue, que vires omnes frangit, et nullo impetu mortalium deterratur: in hujusmodi autem cæti conditionibus Satane fortitudinem chalybeum et adamantinum eleganter expressit, ejus in malo ita est obstinata obdurateque voluntas, ut nullis ictibus frangatur aut emolliatur; quin potius, quo id evenit, ut etiam angeli, ut paulo ante dictum est, robore illo invicto immanique terribi illum timeant. Et merito quidem tunc majori timore pavent sancti viri, cum validiori ictu aut vulnere inimicum istum percusserint: quando namque aliquis contra illum inimicum agit, qui quo validius fuerit percussus, hoc magis debilitatur ejus vires et conatus evanescunt, ad majorem inimici percussorem minus timet; sed quando talis est inimicus, ut ad majorem percussorem conatus ejus augeatur, magis roboratur viribus, validiusque congressurus assurgat; certe majorem percussorem major timor consequitur. Talis autem est inimicus noster, qui non frangitur ictibus, non cedit percussioibus, id quod hæc verba declarant: « Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta neque thorax, » etc. Omnia ferme bellica instrumenta, quibus milites in bello uti solent, Deus hic recenset, gladium, lanceam, vibrantem hastam, thoracem, arcum, sagittas, fundam, malleum, jacula aerea, etc., quibus omnibus quantumcumque inimicus hic percutiatur, nequaquam perit, quin potius ad majores congressus seipsam excitat. Gladius qui con-

Exemplo cadentium cautions evadit.

Rubra implorant purgati collegium bonorum.

Vers. 17, 18, 19 et 20.

Dæmonis obstinatus nullis armis frangitur.

tra eum admoveatur « non subsistit, » id est, non prevalet : nec enim potest gladius ipsum discindere aut enervare. Quando Aod percussit regem Eglon *Jud. iii, 22*, « non eduxit gladium, sed ita ut percussisset reliquit in corpore. » Et merito quidem, quippe cum unicus illius ictus sufficiens fuerit ad occidendam regem. Similiter cum Joab gladio percussit Amasa *II Reg. xx, 10*, « nec secundum vulnus apposuit, » nec apponere curavit; quia primo ictu illum confecit. At non talis est inimicus noster, in quem etsi divini verbi gladium distringamus, non omnino eum conficimus, aut occisum relinquimus; quin potius valide perensum valide consumit, percussorem suum valide impellitur. Ideo sancti viri tanto vehementius timent, quanto acriori vulnere illum percusserint, et acutiore sagitta confixerint; qui propterea tunc orationibus, humilitate et mortificationis operibus semetipsos purgare contendunt, et hoc modo se disponere ac preparare, ut aptiores sint ad sequentes congressus revincendos.

Hanc hujus loci interpretationem tradidisse visus est validissimus ille Christi miles Antonius, hujusmodi bellorum scientissimus, qui sicuti omnes principis tenebrarum acies invicte Dei auxilio munitus superavit; ita et omnes illius astus, machinas callidasque cogitationes egregie calluit. Is autem, ut refert B. Athanasius in ejus *Vita*, quam elegantissime descripsit, crebro assererat talem a se visum diabolum, qualem eum Dominus B. Job hoc capite sub typo Leviathan depinxit : duritiam autem et obstinationem, qua nobiscum vel exprimens dicebat, demones quidem orationibus ac jejuniis vinci posse; sed solent, inquit, saucii gravius assurgere, et mutata arte pugnandi acriter in eos qui se vicentur agere. Imo, sicut idem Athanasius retulit, cum egregiam Antonius de diabolo tentante victoriam reportasset, neque Antonio, inquit, securitatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo semel fracte defecere vires : nam et iste ut leo rugiens querebat aditum, per quem posset irumpere, et ille Scripturarum doctus eloquio non ignorabat multas esse demonum captiones, propter quod solerti propositum labore servabat, considerans, quia posset Satanus in carnis colluctatione superatus novarum adversus se artium machinas acris commovere : idcirco magis ac magis subjugabat corpus suum, ne victor aliorum in aliis vincretur. Unde quomodo hic angelus, eo ipso quod inimicum hunc valide percussisset, timore angatur, et seipsam per eximia mortificationis opera purgare contendat, sciens inimicum suum primo certamine victum statim aliud gravius bellum inducturum. Nemo igitur securitatem sibi promittat, quantumcumque tentatorem devicerit : quem enim de gula tentantem fortiter percussisti, statim experieris ad superbiam vel inanem gloriam excitantem : et quem in luxurie materia Deo adjuvante superasti, subito senties, si attendis, ad murmurantem vel

Demon cum nobis sperant est, tunc magis timendus et captivus obstrudat.

Victoria S. Antonii de demone.

Demon vitium non quam postea esse

detractionem vel aliud vitiorum genus pertrahere conantem. Nullius quippe hominis virtute et gestientis animi fiducia a conatu furioso et impressione revocatur; imo vero tum maxime ut myrmillo in reliarium sic in hostem irruit, cum obiectum videt fortem et erectum animum, quem elatus victoriae spe aggreditur. Vidit hoc Ennodius in *Vita S. Ant.* et sic admonuit : « Acrior circa robustos diaboli certamen est, et majoribus copiis illos aggreditur, » etc.; et D. Cyprianus *Epist. 6* : « Fortiorem, inquit, quemque magis aggreditur, et acrior factus hoc ipso quod victus est, superantem superare conatur. » Similia quaedam multo ante gravissimus Tertullianus proferat, qui cum lib. *De Penit. cap. vi* dixisset perveracissimum hostem nunquam malitiae suae otium facere, subdit : « Atqui tunc maxime sevit, cum hominem sentit plane liberatum : tunc plurimum accenditur dum exstinguitur. » Nec elegerat minus atque vere Fulgentius *Epist. 3* : « Armis, inquit, quibus eliditur surgit, et virtute quae dejicitur dejicit. »

21. SUB IPISO ERUNT RADII SOLIS : ET STERNET SIBI AURUM QUASI LUTUM. — Locus hic, inquit Sanctius, sicut varie a variis redditur, sic etiam in varia auctorum judicia distrahitur. Hebraei pro *solaribus radiis* acuta supponunt testarum fragmenta; quod item secundo loco faciunt pro *auro*, et usque adeo duram esse putant cutem aut squamam loricam Leviathan, ut in acutis testis aut petrarum acuminibus illa placide dormiat, ac si supra lutum subactum et mollior solutior requiesceret. Non longe ab his recedit translatio Septuaginta, quae sic habet, *ἡ στρογγύη ἀντὶς ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ, πᾶς δὲ ἡ γροθὶς ἐκλάσσει ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ποδῶς ἀπὸ θύρας, lectus ejus obelisci acuti, et omne aurum maris sub eo sicut lutum inenarrabile*; Theodotio pro obelisci vertit *ἀνδρῶν ἰσχυρῶν, ferramenta fabri*; Aquila *ἔστυρα; ὑπερβαῖον, acumina testarum* : eodem ferme modo Chaldaeus. Ratio autem tante diversitatis orta est ex duabus vocibus hebraicis, quae ambiguum habent significationem : prior est *וררר* *chadude*, quae significat *acumina*, quae figuram referunt radiatorum qui acuminati sunt : posterior est *ורר* *cheres*, quae *testam* valet, et levi permutatione *solem* significat. In Vulgata translatione nostri etiam interpretes non satis inter se conveniunt : quidam in *auro radiisque solaribus* squamas intelligunt splendentes, quibus incubans Leviathan quiescat et dormiat; alii, tantam esse molem prodigiose belluae, ut umbram longissimam tanquam mons altissimus effundat. Alii radios sub ceto exponunt, tales quae minime valeant ipsum calefacere, quasi in eo genere radii vincantur, et sub ceto proinde esse dicantur. Alii dicunt sub ipso esse radios solis, quia illos quasi in sua potestate habeat, ut quando vult incallescere, diductis loricis et squamis pro libito eos excipiat; sin nolit, conclusas teneat, et quasi ferream et impervium montem sese illis opponat.

securi a tentat. ob.

Verx. 21.

Quid per aurum et solis radios hic intelligatur.

Mihi autem hoc loco *radii solis* videntur metaphorice sumendi, prout Sanctius et Joannes a Jesu Maria recte observarunt, pro rebus quibuscumque maximi splendoris ac pretii, ut sit sensus : Res pretiosas et instar radiatorum solis illustres sub ceto jacere in imis cavitatibus maris, quibus ille incubat; ubi quoque merces aureas et gemmeas, quae ex transmarinis regionibus magna copia navibus quaquaversum vehuntur, ipse diripit, dissipat, dispergit, ipsis navibus everis et contractis; nec immensos thesauros pluris facit quam lutum, quod pedibus conculcat. Aut denique intelligit nomine *auri* et *radiatorum solis* excellentes militum exercitus, qui omni armorum genere muniti procedant, inter quos quidam reperiantur, qui spectantium oculos rapiant; aut quia ita auro repleti sunt, ut nihil in eis nisi aurum appareat; aut quia lucidissimis armis induti radios ad instar solis a seipsis emittere videantur : hos quidem homines magni faciunt, et inimici sperare contendunt, ipse tamen floccipendit.

Et hunc esse legitimum horum verborum sensum puto, ut clarius patebit consideranti, Deum ibi sub typo *Leviathan* exprimere voluisse diabolum nullos militum incursum formidantem, omniaque armorum genera, ferrea, aerea, argentea vel aurea pro nihilo ducentem : non enim appetit ille hominem, quem in hoc mundo divitiis aut gloria corporis robore pollentem viderit; sed « caput, inquit, ejus in navibus piscatorum est, » ita legit S. Hieronymus *supr. vers. 16*, quod in nostra Vulgata habetur : *Cum sublatus fuerit timebunt angeli*. Piscatores autem sunt apostoli et viri apostolici, qui omnia pro Christo reliquerunt, seseque totos ejus obsequio dicarunt, et quos Dominus ut se sequerentur vocavit. In his est *caput ejus*, id est, hos appetit et concupiscit, omnemque movet lapidem ut hos capiat, sibi que subjiciat. In arcano igitur sensu *radii solis* et *aurum*, hoc est pretiosas quasque cimelia spiritualia virtutesque divinas, sub demone esse dicuntur, quando viros sanctimoniam vite insignes prosternit : non res infimas contemplatur, nec oculos ejus rapiunt homines perdit, qui seipsos eidem tradiderunt; sed viros sublimes, quos excellentiori sanctitate fulgere videt, vehementius insecratur. Quomobrem demon optime a S. Chrysostomo *Hom. 3* in verba Isaiae : *Vide Dominum, etc.* pirate comparatur, qui omni ope atque opera non bonis omnibus conatur evertere : Ut enim praedones, inquit ille, non solventem et portu navim inanem et merces aliunde petentem invadunt, sed onustam in reditu observant atque diripiunt : ita diabolus, ubi complures virtutes magno studio collegit, tum vero in te quasi in onustam mercibus navim impetum facit. In quo quidem, ut bene admodum R. P. N. Claudius in epistola sua *De Renov. spir. animadverit*, illius praeda non solum magna est, quod de nostris bonis praedatur, sed etiam quod offensio nostra ad direptionem

valet aliorum, qui nostro exemplo in fraudem ac perniciem inducentur. Eodem spectat quomam magna illa celebris S. Antonii visio, quae B. Athanasius refert in ejus *Vita* : « Quadam enim nocte, inquit, cubiculo inclusus suo audivi vocem clamantem et dicentem : *Antoni, exsurge, exi, et vide*; qui exsurgens, et egressus, elevatis ad caelum oculis vidit quemdam longum atque terribilem caput usque ad nubes attolentem; vidit etiam pennatos quosdam se elevare cupientes ad caelum, atque illum extensis manibus prohibere transgressum : e quibus alios apprehensos elidebat ad terram; alios frustra retinere contentens, dolebat super se ad caelestia evolare, et maximum gaudium mixtum moerore victi victoresque tribuebat. Statimque ad eum vox facta est dicens : *Animadverte quod vides*; et tunc cepit illuminato corde intelligere animarum esse consensum et diabolum prohibentem, qui et sibi retineret obnoxios, et in sanctorum, quos decipere non poterat, cruciaretur volatu, » scilicet ad eos potissimum devorandos rapitur, qui virtutum pennis evolvant ad caelestia.

22. FERVESCERE FACIET QUASI OLLAM PROFUNDUM MARE, ET FONET QUASI CUM UNGUENTA BULLIUNT. — id est, hac bellua natante tanto fervet aestu pelagus, ut tanquam unguentorum olla juxta ignem ebullire videatur. Topologie ponit hic duas metaphoras aptissimas, ad explicandum quid diabolus in iracundis, qui illi obsequuntur, efficiat. Prima desumpta est a mari fervescente quasi olla. Conservebat S. Gregorius Nazianzenus, ut ipse refert *Orat. 28*, aliquando a studiis et negotiis, quae pastoralis cura secum fert, defessus ad maris oram recreandi animi gratia accedere, ubi nec a sanctis cogitationibus vacabat; quin potius ex his quae in mari videbat ad philosophandum adducebatur : illud autem diligenter attendebat, quomodo mare aliquando quidem placidum quietumque staret, aliquando vero instar ebullientis ollae fluctus validos emitteret, quibusse una densam spumam faecesque immundas quas prius tenebat absconditas, ad litus effundebat. Quam in re cor hominis S. Gregorius considerabat : praevit enim cor hominis et inscrutabile, » *Jerem. xvii, 9*, et nemo scit quemam intrase contineat, sicut nec quid mare sinu suo foveat; nam dum homo quietem cor suum quietum tenet, placidam faciem, gratos oculos, aspectum jucundum videntibus offert; ubi autem vento irae aut maligna demonis investigatione agitur, mirum est quantas immunditias, quot maledicta, curia, verba feda et inordinatos in compositosque motus eructet, ut recte in ipsum quadret quod sanctus apostolus *Judas* de quibusdam dixit *Epist. i, 13*, vocans eos « fluctus feri maris desumptans suas confusiones. » Addit Deus secundam metaphoram : *Et ponet quasi cum unguenta bulliant*; cum unguentarius ex diversis radicibus et oleis unguenta conficit, ignemque cacabo vel caldarie admovet, mi-

Diabolus sanctimonios quosque vehementius impellit.

Verx. 22.

Mare tempestuosum typus hominis perturbati.

Demon irrita sumitur.

rum est hoc ipso quante illico impuritates acordes in partem superiorem et externam enantent, ut adstantes manibus naves obturare cogantur. Idem accidit iis quos diabolus ira succendit, ponit enim eos quasi unguenta dum bulliunt, et facit ut extrinsecus impura foetidaque verba effluant, quae circumstantes plurimum offendant. Alliter S. Hieronymus (si ejus sunt illi commentarii) hoc loco per mare hunc mundum intelligit, quem diabolus quasi olla carnali accendit concupiscentia, ut ferveat ad amanda terrena. Illud autem quod sequitur: *Quasi cura unguenta bulliunt*, sic intelligit, ut quemadmodum sancti spiritualium gratiarum amore in Spiritu Sancto fervescunt, ita ad amorem mundi homines presentis vite desiderio quasi quibusdam succensionibus exardescunt. Illud etiam existimo indicare suggestionem et tentationem Leviathan, quae facit ut improbi tanquam olla carnalibus desideriis effervescent, eandem, cum bonos exagitat, efficere ut eorum pretiosa et suavissima virtutum unguenta, quae abscondita animo latebant, tentationis igne calefacta ebulliant, et incredibilem ex se fragrantiam et odorem afflent: itaque quo tempore nefarii homines tanquam olla carnalibus desideriis fervent, eodem in ipsamet tentatione sancti quasi pulcherrimas phialas unguentis virtutum ebullientibus mirifice redolent. Quod autem *virtutes unguenta* appellentur sponsa ipsa confitetur *Cant. 1, 3*: «Trahite me: post te curremus in odorem unguentorum tuorum;» quae Christi unguenta, cum ardentissimo passionis igne ebullierunt, universum orbem suavissimo sui odore impleverunt.

Diabolus mundum carnali concupiscentia accendit.

Improbis tum tentantur foetida, improbi hominum odorem emittunt.

Vers. 23. Ceteri in quasi senescentem. — De cetero in cortice loquitur, qui tanta aviditate et celeritate incedit ad capiendam praedam, quam videt, ut semitam quandam praedam, qua reputat abyssum ac mare quasi jam statim defecturum et finiendum. Hoc similiter de accipitribus Norvegiensis dicitur, quod velocissime volent ad praedam, quia in illis regionibus dies tantum per tres horas durat, et reutantes diem cito finiendum et quasi senescentem, vorticissimo volatu feruntur. Haec de caeco non assertive accipienda sunt, sed juxta communem phrasim, qua, cum volumus explicare aviditatem, qua quis ad aliquid fertur, dicimus velocissime ferri ac si jam omnia sibi crederet deficere.

Topologie autem de diabolo est legitima horum verborum intelligentia, quem Deus, ut saepe jam monuimus, sub typo ceteri principaliter designandum assumpsit; de quo inter alia hoc tradit, quod incredibilem celeritate et diligentia fertur ad captandam animam justi; unde et B. Petrus I. *Epist. v.*, 8 illum tanquam leonem rugientem expressit circumdantem omnes, et quaerentem quem devoret. Et si quaeras hujus rationem: «Aestimatur, inquit, abyssum quasi senescentem.» Constituit Deus demonem in mundo, cui indulset et concessit homines, praesertim sanctos et pios, tentare; non tamen ei indicavit quando futurus sit finis mundi: hoc tantum in Scripturis novit a Deo dictum, quoniam novissima hora est, et tempus quod restat breve. Idcirco ille reputat mundum quasi senescentem, id est proximum fini et morti; ideo tanta velocitate fertur, non expectat annum sequentem, nec mensem imo neque diem crastinum, aut vero horam futuram: nescit enim an futurus sit dies crastinus, an potestas tentandi et impugnandi sibi concessa hora sequenti sit duratura. Hoc nimirum est quod sanctus Evangelista Joannes audivit coelesti praecoio hominibus intimatum, quando diabolus caeco pulsus fuit: audivit enim vocem clamantem *Apo. xii, 12*: «Ve terrae et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet.» Sed quomodo modicum tempus habet? jam post illam vocem transacti sunt fere mille et sexcenti anni, et nondum finis, et modicum tempus habet. *Modicum* tempus dicitur *prima*, quia, ut S. Hieronymus *epist. 3 ad Heliod.* et S. Gregorius *lib. XV Moral. cap. 11*, observant, modicum vere dici potest omne tempus quod finitur. *Secundo*, quia nescit ille, si hodie, aut eras aut anno sequenti erit finis temporis sibi concessi ad tentandum aut durationis mundi: scit ille totum tempus durationis mundi futurum modicum, et timet qualibet die, ne illa sit extrema; haec autem ratio vehementius illum urget et acuit erga quemcumque hominem singularem. Scit diabolus mortem cujusque propinquam esse, et nescit, an qui surgit mane ad vesperam sit perventurus, et qui nunc vivit, an hora sequenti victurus sit; ideo non expectat horam sequentem aut tempus futurum ad te impugnandum.

Si igitur diabolus, quia reputat mortem tuam propinquam, tanta diligentia ac veloci sollicitudine procurat te a gratiae statu dejicere, timens ne si nunc non te dejiciat, morte tua interveniente deficiat sibi tempus: tu, qui minorem habes de vita tua certitudinem, quomodo in peccato permanere aude? quomodo expectas non horam, sed annum, imo et annos sequentes? quomodo ad peccatum secure tendis, tibi secure nullam longamque durationem promittens? Maledictam securitatem istam vocat S. Bernardus, *serm. de verbis Job v. 19*: *In saxa tribulationibus, et omnium malorum causam.* «Ipsa est res, in-

Diaboli diligentia in captandis animabus.

Diabolus impiis perauget peccata, ut suscitetur in saecula saecula et hebetari.

Tempus presentis saeculi modicum est.

Non procreantia est concupiscentia.

quit S. Augustinus *serm. 16 De Verb. Domini*, quae multos occidit cum dicunt eras, et subito ostium clauditur. Remansi foris cum voce corvina; quia non habuit genitum columbinum. Cras, cras vox corvi est. Geme ut columbus, et tunde pectus, etc.» Nihil ita decipit humanum genus, inquit S. Hieronymus *Epist. 139*, quam quod dum ignorant spatium vite suae, longiorem sibi saeculi hujus possessionem reprobant; unde et illud dictum est egregie, nullum tam senem esse et decrepitem aetatis, ut non se adhuc uno plus anno vivere suspiciat. «Plura de vite hujus brevitate et incertitudine vide *supr. cap. xiv, 1* et seq. Porro illa verba: «Aestimabit abyssum quasi senescentem,» sic exponit S. Gregorius *lib. XXXIV Moral. cap. xxvi*, ut significetur eo pervenire diabolica mens et serpentina Leviathan astutia, ut penetrans abyssum amaritudinumque immensitatem reputet quasi posse senescere et hebetari: «Leviathan, inquit, iste aestimabit abyssum quasi senescentem, quia reproborum corda sic infatuat, ut suspicionem eis de venturo judicio, quod quasi finitur, infundat: abyssum namque senescere aestimat, qui terminari quandoque in supplicis supernam animadversionem putat.» Proh mens diabolica! proh imprudentissima perditionum stultitia! fingunt miseri veterascentes penas et senescentem divini iudicii aculeum, ut magis in eorum animis vitia adolescant. Nocet pudet diabolus tam insigne mendacium hominum cordi inseminare, quando et Deus et tota Scriptura clamant vindictae inferni flammam in dies repaerascere, et nunquam pati diminutionem. Turpissime ergo a diabolo fallitur, qui vel post longam temporis diuturnitatem aliquid mitius in inferno posse enasci putat: ibi enim poenae nesciunt mitescere, nesciunt a primo vigore declinare, sed singulis momentis instaurantur.

Vers. 24

24 et 25. NON EST SUPER TERRAM POTESTAS QUAE

COMPARETUR EI, QUI FACTUS EST UT NULLUM TIMERET. et 25. OMNE SUBLIME VIDET, IPSE EST REX SUPER UNVERSOS FILIOS SUPERBIE. — Conclusio est longe descriptionis ceteri sive Leviathan, cujus sive molem sive vires spectetur, nihil est in terris quod cum eo possit comparari: quamobrem illi hoc a natura concessum est, ut nulli cedat, nullum timeat, quia scilicet suam super omnes excellentiam agnoscit. Porro «omne sublime videt,» id est res omnes ingentes et egregias praese despiciat, quia ipse est rex super universos filios superbiae, pro quo Chaldaeus vertit, *super omnes filios montium*: Hebraeus habet, *super filios elationis*, id est super omnes elatos, vel omnia elata et immania alia. Septuaginta vero transtulerunt, *ἀπὸ τοῦ ἕξαι τοῦ πάρος ἐν τῷ ἔδαφον, ipse autem rex omnium qui in aquis*; Symmachus reddit, *ναρξὶς ὑπερβόου*, id est, *omnis naturae reddentis virus*; Theodotion, *ὁὐκ ἠνασάσας, filiorum tumoris et arrogantiae*, q. d. Ipse est rex omnium animalium, et maximum inter ea Dei officium et vestigium: sic enim Hebraei tribunt bestis *filii* nomen, juxta *illud Psalm. xxvii, 1*: «Afferte Domino filios arietum:» ita Mercurus, Vatablus, Aben-Esra, et alii. Verum haec magis proprie de demone dicuntur, quem Deus sub typo ceteri seu Leviathan praecipue voluit describere; et ut intelligamus non tam de balena quam de demone sermonem institui concludit: *Ipse est rex super omnes filios superbiae*, q. d. Is, de quo omnia quae praedixi intelligenda volo, est Lucifer, qui dicitur rex super omnes filios superbiae: ejus regna sunt vitia, quae inhabitant diversi generis homines, in his scilicet regnat, quos inquinat, et in his quos pollutat dominatur. Propterea Clemens Alexandrinus in *Orat. adhort. adv. Gent.* vocat diabolum principem aut regem vitiorum, in vitiorum enim malitia dominatur ille, et principatum tenet, praesertim in superbia: vide fusius haec de re S. Gregorius *lib. XXXIV Moral. cap. xviii.*

Laritan moles ac viribus caetera superat.

Diabolus typus est expressus rex superbiae filiorum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job iterato culpam agnoscit coram Deo, veniamque petit, et impetrat: laudaturque a Deo pro amicis, qui juvantur per holocausta et intercessionem Jobi reconciliari Deo. Job duplicia omnia recuperat; et plenus dierum in pace quiescit.

1. Respondens autem Job Domino, dixit: 2. Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio. 3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideo insipienter locutus sum, et quae ultra modum excederent scientiam meam. 4. Audi, et ego loquar: interrogabo te, et responde mihi. 5. Auditus auris audivi te, nunc autem oculis meo visus es. 6. Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere. 7. Postquam autem locutus es Dominus verba haec ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me reclusi, sicut servus meus Job.